

DEMOGRÁFIA A MAGYAR FELSŐOKTATÁSBAN¹

ILLÉS SÁNDOR – HUSZ ILDIKÓ

1. 2006. ÉVI HELYZETKÉP²

A népeséstudomány intézményesült és perszonális hálózataira támaszkodva, továbbá az interneten fellelhető információkat felhasználva telefoninterjúkat készítettünk a demográfia ismeretek oktatásáról 2006 májusában. Tudatában vagyunk annak, hogy a felmérés időszaka nem ideális hosszú távon érvényes következtetések levonására, hiszen a felsőoktatás reformja éppen zajlik, az oktatás jövőbeli intézményi feltételeinek még csak a körvonalai láthatók

A jelenlegi helyzetképet 42 fő adatszolgáltató válaszai alapján vázoltuk fel. Azokat a kurzusokat gyűjtöttük össze, ahol a tantárgy címében a „demográfia” mint kulcsszó szerepelt (1.1.), valamint amelyekben egy adott kurzuson belül kifejezetten népeséstudományi ismeretek közvetítése (is) történik (1.2.) Listánk bizonyára nem teljes, de becslésünk szerint tartalmazza az érintett kurzusok legalább 80%-át.

1.1. A demográfia tantárgy oktatásának területi, szerkezeti, tematikus jegyei és az oktatói

Szegedi Tudományegyetem,

ÁJK, Statisztika és Demográfia Tanszék

Jogász egyetemi szak, nappali és levelező képzés egy félévben, heti két óra előadással, kollokviummal lezárva, ami évente indul, *Katona Tamás CSc, Szondi Ildikó PhD, Gyémánt Richárd*

Társadalombiztosítási, valamint munkaügyi kapcsolatok főiskolai szak, nappali és levelező képzés egy félévben, heti két óra előadással, kollokviummal lezárva, ami évente indul, *Szondi Ildikó PhD, Gyémánt Richárd*

Gazdaságtudományi Kar

Közgazdász egyetemi szak, nappali képzés egy félévben, heti két óra előadással, kollokviummal lezárva, ami évente indul, *Katona Tamás CSc, Szondi Ildikó PhD, Gyémánt Richárd*

¹ A tényfeltáró összeállítás, az elemzés és a javaslatok az MTA Demográfiai Bizottsága felkérésére készültek.

² A felmérés nagymértékben támaszkodik a „Demográfia és oktatása” című, 2004. szeptember 10-én, a Népesedési Kormánybizottság által Szegeden szervezett munkaülés anyagára, melyet *Varga Ágnes* és *Illés Sándor* készítettek.

TTK, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

Földrajztanár, területfejlesztő és geográfus szakokról, nappali és levelező képzés egy félévben, kötelezően választható, heti egy előadással, kollokviummal lezárva, évente indul, *Szónokyné Ancsin Gabriella PhD*

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

ÁJK, Statisztikai és Jogi Informatikai Tanszék

Jogász egyetemi szak, nappali és levelező képzés egy félévben, heti egy óra előadással, beszámolóval lezárva, ami évente indul, *Katona Tamás CSc*

ÁJK, Jogi Továbbképző Intézet

Társadalombiztosítási és munkaügyi posztgraduális képzés egy félévben, választhatóan, kollokviummal lezárva, éves gyakorisággal, *Kovacsicsné Nagy Katalin DSc, Kamarás Ferenc, Józsa Péter DSc, Rózsa Gábor, Pongráczné Ruzicska Yvett, Illés Sándor PhD*

TTK, Regionális Földrajzi Tanszék

Földrajztanár és geográfus szakokon nappali képzés regionális demográfiai és nemzetközi migrációs irányultsággal, egy félévben, heti egy óra előadással, kollokviummal lezárva, mely minden egyes szemeszterben indul ajánlottan választható jellege és az érdeklődés magas foka miatt, *Langerné Rédei Mária CSc*

TTK, Mikrobiológiai Tanszék

Humánökológus szak, posztgraduális levelező képzés, kötelezően választható tárgyként, félévenként egy órában, kollokviummal lezárva, ami évente indul, *Hablicsek László és Illés Sándor PhD*

TáTK, Szociológiai Intézet

Szociológia szakosoknak nappali és levelező képzés, egy félévben, heti két órában, kollokviummal lezárva (későbbi szigorlat része), ami évente indul, *Óri Péter PhD*
Nemzetközi szakosoknak egy félév, heti két előadással, kollokviummal lezárva, évente indul, *Óri Péter PhD*

Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Főiskolai Kar, Szociálismunkás-képző Tanszék

Szociális munkás szakon, nappali és levelező képzésben egyaránt egy félévben, heti egy órában, kollokviummal lezárva (későbbi szigorlat része), ami évente indul, *Illés Sándor PhD*

TTK, Földtudományi Doktori Iskola

„Emberi erőforrás” és „Migrációkutatás” féléves kötelező tárgyak, melyek évente indulnak, *Langerné Rédei Mária CSc*

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

Politikatudományi Tanszék

Tisztképzés, nappalin, katonai demográfiai és biztonságpolitikai szemlélettel, egy félévben, heti két órában, kollokviummal lezárva, ami évente indul, *Szabó A. Ferenc CSc*

Doktori Iskola

„Nemzetközi migráció demográfiai vonatkozásai” és „Katonai demográfia” tantárgyak kötelező jelleggel, 10 órában évenként, *Szabó A. Ferenc CSc*

Budapesti Corvinus Egyetem

Közgazdaságtudományi Kar, Statisztikai Tanszék

Statisztikus főszakirányon és mellékszakirányon, a nappali képzés keretében, féléves kötelezően választható tárgy, kollokviummal lezárva, mely évente indul, *Szabó Kálmán CSc*

TK, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék

Nappali I–III. éves szociológus és nemzetközi tanulmányok szakos hallgatóknak, választható, egy féléves, heti három órás tárgy, ami vizsgával zárul (csak őszi szemeszterben), *Husz Ildikó PhD*

ISC (International Studies Centre)

Nappali, szabadon választható, egy féléves tárgy, melyet egy esszé készítésével zárnak le, évente indul, *Melegh Attila PhD*

Tájépítészeti Kar

Településmérnök szakosoknak kötelező egy féléves tárgy, heti két órában, kollokviummal lezárva, *Illés Sándor PhD*

Miskolci Egyetem

Gazdaságtudományi Kar, Üzleti Statisztika és Előrejelzési Tanszék

Közgazdász szakon, nappali és esti képzés keretében, három félév, kötelezően választható jelleggel, kollokviumokkal lezárva, melyek évente indulnak, *Varga Beatrix, PhD*

Gazdaságtudományi Kar, Üzleti Statisztika és Előrejelzési Tanszék

Településfejlesztési szakirány, posztgraduális képzés keretében, egy féléves kötelező tárgy, kollokviummal lezárva, *Varga Beatrix, PhD*

Egészségtudományi Kar

Védőnők, diabetikusok, gyógytornászok részére, egy féléves kötelező tárgy, kollokviummal lezárva, *Varga Beatrix, PhD*

*Debreceni Egyetem***ÁJK**

Jogász nappali és levelező képzés, egy féléves, heti két órában, kollokviummal lezárva,
Hajnal Béla CSc

Népegészségügyi Kar

Posztgraduális orvostovábbképzés közegészségügyi és orvosdemográfiai nézőpontból,
egy féléves, választható tárgyként, az előadások számonkérési módja kollokvium, *Józan Péter DSc*

TTK Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék

Biodemográfia speciálkollégium, egy féléves, választható, gyakorlati jeggyel zárul,
Szilágyi Katalin PhD

Népegészségügyi Kar Doktori Iskolája

Doktoranduszoknak „Orvosi demográfia” tantárgy, *Józan Péter DSc*

*Pécsi Tudományegyetem***Közgazdaságtudományi Kar, Statisztikai és Demográfiai Tanszék**

Jogász egyetemi szak nappali képzésben, elsősorban népességtisztikai irányultsággal,
egy félévben, kötelezően heti két óra előadással, kollokviummal lezárva, melyek évente
indulnak, *Pintér József CSc és Gál István*

Igazságügyi ügyintéző *főiskolai szak* Pécssett nappali képzésben, egy félévben, heti két
óra előadással, kollokviummal lezárva, mely évente indul, *Szondi Ildikó PhD, Gyémánt
Richárd*

Igazságügyi ügyintéző *főiskolai szak* Kaposvárott, levelező képzésben, egy félévben,
heti két óra előadással, kollokviummal lezárva, mely évente indul, *Szondi Ildikó PhD,
Gyémánt Richárd*

BTK, Szociológia Tanszék

Szociológus szakon, egy féléven keresztül, heti két órában, kollokviummal lezárva,
évente indul. *Spéder Zsolt PhD*

*Nyíregyházi Főiskola***Művelődésszervezés Tanszék**

Művelődésszervezés és kommunikáció szakokon nappali, levelező és esti képzés kere-
tében, kötelezően egy félév, heti két órában, kollokviummal lezárva, mely évente indul,
Kerülő Judit CSc

Gazdálkodás szakon nappali, levelező és esti képzés keretében szabadon választhatóan, egy félév, heti két órában, kollokviummal lezárva, mely évente indul, *Kerülő Judit CSc*

1.2. Más kurzusokon belüli demográfiai blokkok oktatásának tematikus, területi, szerkezeti jegyei és az oktatói

Szegedi Tudományegyetem,

ÁJK Statisztika és Demográfia Tanszék

Jogiasszisztens-képzésben, „Társadalomstatisztika” című tantárgy keretében, *Szondi Ildikó PhD, Gyémánt Richárd*

TTK, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

Földrajztanár, területfejlesztő és geográfus szak, nappali és levelező képzés „Település és népességföldrajz” címmel, két félévben, kötelezően heti két órában, egy előadással és egy gyakorlattal, gyakorlati jeggyel és kollokviummal lezárva (melyek későbbi szigorlat részei), melyek évente indulnak, *Becsei József DSc*

„A népesség fejlődéstörténete” c. speciálkollégium, földrajzos és bölcsész nappali tagozatosoknak, egy félévben, választhatóan, egy előadással, gyakorlati jeggyel lezárva, *Szónokyné Ancsin Gabriella PhD*

ÁOK Népegészségtani Intézet és az Egészségügyi Főiskolai Karon

„Népegészségtan” c. tantárgyon belül demográfiai blokk, félévenként két óra elmélet, három óra gyakorlat, kollokviummal lezárva, *Nagymajtényi László DSc*

TTK Embertani Tanszék

„Humánbiológia”, „Humánökológia”, „Antropológia” tantárgyak keretében demográfiai blokk, féléves, heti két órában, kollokviummal lezárva, *Just Zsuzsanna*

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

TTK Társadalom- és Gazdaságföldrajz Tanszék

Földrajztanár és geográfus szak, nappali képzés, népességföldrajzi szemlélettel, egy félévben, kötelezően heti két óra előadással és két óra gyakorlattal, kollokviummal és gyakorlati jeggyel lezárva (későbbi szigorlat része), ami évente indul, *Kovács Zoltán DSc*

TTK Embertani Tanszék

„Humánbiológia” kurzus keretében demográfiai blokk, egy féléves, kötelező, kollokviummal zárva, *Gyenis Gyula DSc*

Miskolci Egyetem

Műszaki Földtudományi Kar, Társadalomföldrajzi Tanszék
Geográfus szakon, nappali képzés keretében, népességföldrajzi szemlélettel, két félévben, gyakorlati jeggyel és kollokviummal lezárva, melyek minden évben indulnak,
Molnár Judit PhD

Pécsi Tudományegyetem

TTK Földrajzi Intézet
Földrajztanár és geográfus nappali képzés, népességföldrajzi szemlélettel, két félévben, heti két óra előadással, kollokviumokkal lezárva (melyek későbbi szigorlat részei), melyek évente indulnak, *Tóth József DSc és Dövényi Zoltán DSc*

ÁOK, Orvosi Népegészségtani Intézet
A „Népegészségtan” c. tantárgy keretében demográfiai blokk, *Tóth József DSc*

Debreceni Egyetem

TTK, Társadalomföldrajzi Tanszék
Földrajztanár és geográfus szak, nappali képzés, népességföldrajzi szemlélettel, két félévben, kötelezően heti két óra előadással, kollokviumokkal lezárva (melyek későbbi szigorlat részei), melyek évente indulnak, *Ekéné Zamárdi Ilona CSc*

TTK, Társadalomföldrajzi Tanszék
Területfejlesztő szak, nappali képzés, népességföldrajzi szemlélettel, két félévben, kötelezően választható, heti két óra előadással, kollokviumokkal lezárva (későbbi szigorlat részei), melyek évente indulnak, *Ekéné Zamárdi Ilona CSc*

BTK, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék
Szociológus és szociálpolitikus szakok, nappali és levelező képzésben, demográfiai blokk, egyaránt egy félévben, heti két óra előadással, kollokviummal lezárva, amelyek évente indulnak, *Csoba Judit PhD és Fisher Lajos*

TTK Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék
„Humánbiológia” c. tantárgy keretében demográfiai blokk, félévente, kötelezően választható, heti két órában, *Szathmáry László CSc*

Budapesti Corvinus Egyetem

TK, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék
A „Társadalmi és demográfiai problémák” című tantárgy keretében négy órás demográfiai blokk, *Kamarás Ferenc*

Semmelweis Egyetem

Közegészségtani Intézet

A „Közegészségtan” tantárgy keretében demográfiai blokk, *Józan Péter DSc**Károli Gáspár Református Egyetem*Budapest és Kecskemét helyszíneken, a „Statisztika” c. tantárgy keretében demográfiai modul, *Szondi Ildikó PhD**Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem*

Szociológia Tanszék

Tisztképzés, nappali, biztonságpolitikai irányultsággal, heti egy órában, a „Társadalomstatisztika” tantárgy keretében, kollokviummal lezárva, ami évente indul, Nagy Kálmán PhD

Tisztképzés, nappali, „Bevezetés a szociológiába” c. tantárgyon belül demográfiai blokk, egy félév, heti két óra, kollokviummal lezárva, *Kis Zoltán László PhD**Budapesti Műszaki- és Gazdaságtudományi Egyetem*

Szociológia és Kommunikáció Tanszék

„Társadalomstatisztika” c. tantárgy keretében demográfia blokk, egy féléves, kötelezően választható kurzus, kollokviummal lezárva, *Vukovich Gabriella**Apor Vilmos Katolikus Főiskola*

Szociológiai Tanszék

A „Szociológia” tantárgy keretein belül demográfiai blokk, epidemiológiai irányultsággal, féléves, kötelező tantárgy, kollokviummal lezárva, *Skrabski Árpád CSc**1.3. A demográfiát hallgatók becsült száma egy tanévben**Szegedi Tudományegyetem*

ÁJK, Statisztika és Demográfia Tanszék

400–500 fő

Gazdaságtudományi Kar

140–160 fő

TTK, Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék

20–25 fő

Együtt

560–685 fő

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

ÁJK, Statisztikai és Jogi Informatikai Tanszék	200–250 fő
ÁJK, Jogi Továbbképző Intézet	150–170 fő
TTK, Regionális Földrajzi Tanszék	80–90 fő
TTK, Mikrobiológia Tanszék	15–20 fő
TTK, Földtudományi Doktori Iskola	20–25 fő
TáTK, Szociológiai Intézet	140–150 fő
BGGyFK, Szociálismunkás-képző Tanszék	60–70 fő
Együtt	665–775 fő

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

Politikatudományi Tanszék	40–50 fő
Doktori Iskola	1–3 fő
Együtt	41–53 fő

Budapesti Corvinus Egyetem

KK, Statisztikai Tanszék	15–30 fő
TK, Szociológia Tanszék	5–10 fő
ISC (International Studies Centre)	10–15 fő
Tájépítészeti Kar	40–50 fő
Együtt	70–105 fő

Miskolci Egyetem

Gazdaságtudományi Kar, Üzleti Statisztika és Előrejelzési Tanszék	210 fő
Egészségtudományi Kar	40–50 fő
Együtt	250–260 fő

Debreceni Egyetem

ÁJK	260–300 fő
Népegészségügyi Kar	20 fő
TTK, Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék	5–10 fő
Népegészségügyi Kar Doktori Iskolája	15–20 fő
Együtt	300–350 fő

Pécsi Tudományegyetem

Közgazdaságtudományi Kar, Statisztikai és Demográfiai Tanszék	300 fő
Igazságügyi ügyintéző főiskolai szak Pécssett	200 fő
Igazságügyi ügyintéző főiskolai szak Kaposváron	400 fő
BTK, Szociológia Tanszék	20–25 fő
TTK, Földrajzi Intézet	20–25 fő
Együtt	940–950 fő

Nyíregyházi Főiskola

Művelődésszervezés Tanszék

Művelődésszervezés és kommunikáció szak	350–400 fő
Gazdálkodás szak	50–60 fő
Együtt	400–460 fő
	fő
Összesen	3224–3638 fő

*1.4. A demográfiai ismeretekhez jutó hallgatók becsült száma egy tanévben**Szegedi Tudományegyetem*

ÁJK, Statisztika és Demográfia Tanszék	180–200 fő
ÁOK, Népegészségtani Intézet és az Egészség- ügyi Főiskolai Kar	320–350 fő
TTK, Embertani Tanszék	180–200 fő

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

TTK, Társadalom- és Gazdaságföldrajz Tanszék	120–140 fő
TTK, Embertani Tanszék	200 fő

Budapesti Corvinus Egyetem

TK, Szociológia Tanszék	25–30 fő
-------------------------	----------

Semmelweis Egyetem

Közegészségtani Intézet	150–200 fő
-------------------------	------------

Budapesti Műszaki- és Gazdaságtudományi Egyetem

Szociológia és Kommunikáció Tanszék	30–40 fő
-------------------------------------	----------

Miskolci Egyetem

Műszaki Földtudományi Kar, Társadalomföldrajzi Tanszék	50 fő
---	-------

Pécsi Tudományegyetem

TTK, több tanszék együttműködésében, a Föld- rajzi Intézet keretein belül	80–90 fő
ÁOK, Orvosi Népegészségtani Intézet	100–120 fő

Debreceni Egyetem

TTK, Társadalomföldrajzi Tanszék	180–200 fő
BTK, Szociológia és Szociálpolitika Tanszék	150–190 fő
TTK, Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék	200–250 fő

Károli Gáspár Református Egyetem

300–330 fő

Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem

Szociológiai Tanszék

80–100 fő

Apor Vilmos Katolikus Főiskola

Szociológiai Tanszék

60–80 fő

Összesen

2405–2770 fő

Mindösszesen

5629–6408 fő

1.5. Főbb képzési területek és a demográfia tárgykörei – összegzés

A demográfiai kurzusok túlnyomó többsége az első hat félév egyikében zajlott le az egyetemeken és főiskolákon. A képzés célja-irányultsága miatt *alapozó jellegű* tárgynak tekintették, mely átöleli a demográfia összes tárgykörét, és máshol be nem szerezhető közismereteket nyújt. A hetedik félévtől kezdve mindössze három egyetemen (Miskolcon a gazdaságtudományi karon, Budapesten a Corvinus társadalomtudományi karán és Pécsen a Földrajzi Intézetben) oktatják *szaktárgyként* a demográfia egyes tárgyköreit. A posztgraduális képzésben két helyen találtunk demográfiai kurzusokat. Egyik a debreceni Népegészségügyi Karon folyik, a másik pedig a humánökológus képzésben az ELTE Természettudományi Karán. A *doktori (PhD-) képzésben* három helyen oktatnak demográfiai relevanciával bíró tematikákat. Az ELTE-n az emberi erőforrás-fejlesztés és a nemzetközi migráció tárgykörökben, a debreceni Népegészségügyi Karon a közegészségügy keretében és a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen a nemzetközi migráció biztonságpolitikai vonatkozásai, továbbá a katonai demográfia kapcsán. Az egyes elkülönülő oktatási szinteken felfelé haladva egyértelműen kimutatható a *specializáció* erősödése. Meg kell jegyeznünk, hogy a demográfus kutatók és oktatók utánpótlásának biztosítása érdekében az elkülönülő szintekkel párhuzamosan kívánatos volna a standard demográfiai *módszertan* egyre elmélyültebb oktatása is.

A demográfia oktatása a jogi karokon a legkiterjedtebb és egészében véve a legnagyobb hallgató-számmal is bír. Másodiknak a természettudományi karok tekinthetők, harmadiknak a gazdaságtudományi karok. Ötödik-hatodik helyen az orvostudományi karok és a bölcsészettudományi karok osztoznak.

2. A DEMOGRÁFIA OKTATÁSÁNAK JÖVŐJE*2.1. A demográfia jövőbeli oktatásának jogszabályi kerete*

Az új, bolognai típusú, kétciklusú képzési rendszerű felsőoktatás jövőbeli formai jegeit a felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény és a 289/2005. (XII. 22.) Korm. rendelet (a felsőoktatási alap- és mesterképzésről, valamint a szakindítás eljárási rendjéről), az oktatás tartalmát, a szükséges tudáselemeket pedig a képzési és kimeneti követelményeket tartalmazó OM-rendelet(ek) szabályozza(ák).

A 15/2006. (IV. 3.) OM rendelet az alap- és mesterképzési szakok képzési és kimeneti követelményeiről c. rendelet alapján jelenleg kötelező jelleggel a következő képzésekben szerepel a demográfiai ismeretek oktatása (csak a kétciklusú, osztott képzések):

1. Kulturális antropológia alapképzési szak

képzési terület: társadalomtudományi,
képzési ág: társadalomismeret
alapozó modul: demográfiai alapismeretek

2. Szociológia alapképzési szak

képzési terület: társadalomtudományi
képzési ág: társadalomismeret
alapozó képzés: demográfiai ismeretek

3. Munkaügyi és társadalombiztosítási igazgatási alapképzési szak

képzési terület: jogi és igazgatási
képzési ág: igazgatási
alapozó képzés: demográfiai ismeretek

4. Emberi erőforrások alapképzési szak

képzési terület: gazdaságtudományok
képzési ág: üzleti
társadalomtudományi alapismeretek: demográfia

5. Földrajz alapképzési szak

képzési terület: természettudomány
képzési ág: föld- és földrajztudomány
alapozó ismeretek: demográfia

Ezenfelül egyes képzésekben előfordulhatnak demográfiai jellegű tudáselemek, blokkok, pl. a társadalomstatisztikai tárgyakon belül (Társadalmi tanulmányok alapképzési szak, Büntetés-végrehajtási vezető mesterképzési szak) vagy egyes speciális témákhoz kapcsolódva (pl. epidemiológia az Ápolás és betegellátás, valamint az Egészségügyi gondozás és prevenció alapképzési szakokon, migrációs földrajz a Határrendészeti és -védelmi vezetői mesterképzési szakon).

A továbbra is osztatlan rendszerben folyó orvosi és jogi képzés esetleges tartalmi változásáról nincs információnk.

2.2. Összegzés

- A képzési struktúrán belül a demográfiai ismeretek oktatása dominánsan továbbra is az alapozó szinteken történik majd.
- Fontos előrelépés, hogy míg korábban a demográfia oktatása erősen kötődött az egyes oktatók személyéhez, addig a jövőben bizonyos alapszakokon (ld. fent) kötelező a népszámtudományi ismereteknek a tantervekbe való beemelése.

- Egyelőre nem tudni, hogy a mesterképzésekben megjelenik-e, és ha igen, mely szakokon a diszciplína oktatása.
- Nem tudni azt sem, hogy az egyes szakok jelenlegi képzési helyeiből mennyi szűnik meg. Ez jelentősen befolyásolhatja a demográfia oktatók iránti keresletet is.

2.3. Problémák és lehetőségek a demográfia jövőbeli oktatásával kapcsolatban

A ciklusokra bontott, osztott képzés egyes képzési szintjei:

- Alapképzés (bachelor, BA-szint): gyakorlati orientációjú képzés. Mivel a 3. év végére a munkaerőpiacon eladható szaktudást kell nyújtania, ezért a korábbi öt-éves képzés első három évéhez képest kisebb az általános, illetve közismereti tudáselemek, viszont nagyobb a szakmai ismeretek súlya. Ez nem kedvez a közismereti alapozó tárgyként oktatott demográfiának, amely a versenyben így kiszorulhat a „nagy” társadalomtudományi diszciplínák (szociológia, közgazdaságtan stb.) közül.
- Mesterképzés (MA-, MSc-szint): magasabb szintű, szintetizáló (szakértői, vezetői, kutatói) feladatokra is felkészítő képzés. Az alapképzésre való ráépülés és a rövid (2 éves) képzési idő miatt új alapozó jellegű tárgyak beemelésére korlátozott lehetőség van. Az államilag támogatott hallgatói létszám az alapképzés bemeneti létszámának csak 35%-a.
- Doktori képzés (PhD-szint): elsődleges célja a kutatói, oktatói utánpótlás biztosítása. Az államilag támogatott hallgatói létszám a mesterképzésre felvehető létszámkeret 10%-a (a szakirányú továbbképzéssel együtt). Doktori képzés ott indítható, ahol mesterképzés folyik az adott tudományterületen. Jelenleg ez komoly gátnak tűnik a demográfia doktori képzés, ebből eredően a kutatói és oktatói utánpótlás hazai biztosítása előtt.

3. JAVASLATOK

A demográfiai ismeretek iránti társadalmi igény egyre nagyobb (egyes népesedési kérdések a „közbeszéd” tárgyává váltak), ugyanakkor a demográfusok iránti munkaerőpiaci kereslet igen korlátozott. Ezt figyelembe véve – kellő lobbitevékenység révén – van esély a *népességtudományi ismereteknek* a jelenleginél szélesebb körben való bevezetésére, azonban tudomásul kell venni, hogy a *demográfusképzés* csak államilag finanszírozott keretek között reális (hasonló a probléma, mint a „kis nyelveket” oktató szakoknál). Az alábbiakban ezen kétféle oktatási célhoz kapcsolódó gondolatainkat, javaslatainkat vázoljuk fel.

1. Törekedni kellene arra, hogy mindegyik társadalomtudományi alapképzésben legyen jelen az *alapszintű demográfiai ismeretek* oktatása, lehetőség szerint önálló tantárgy keretében. Jelenleg nincs nevesítve a népességtudományi ismeretek oktatása a Nemzetközi tanulmányok, a Politológia, a Szociális munka, a Szociálpedagógia, a Társadalmi tanulmányok alapképzési szakok képzési követelményeiben, valamint az Informatikus könyvtáros és a Kommunikáció és mé-

diatudomány alapképzési szakokében (ez utóbbi kettő esetében a demográfia oktatása melletti érvelés kevésbé védhető). Az alapképzésekben való jelenlét azért is fontos, mert az ezekre épülő mesterképzésekben lehetőség nyílna a népességtudományi ismeretek magasabb szintű oktatására.

2. Törekedni kellene arra, hogy ahol a mesterképzés tematikája azt megengedi, ott jelen legyen az adott képzéshez illeszkedő, *speciális demográfiai ismeretek* oktatása (pl. gazdaságdemográfia, településdemográfia, orvosi demográfia, migráció stb.). A természettudományi karokon a biológián belül a humánökológiai és az embertani képzésben növelhető a demográfia súlya. A bölcsészkarokon belül ugyanez érvényes a történettudományra, az orvosi karokon belül pedig a közegészségtanra.
3. Egyes mesterképzési szakokon (pl. a társadalmi tanulmányok és a szociológia alapszakokra épülő képzések) célszerű lenne több tantárgyból álló demográfiai (esetleg közös statisztikai és demográfiai) modulokat bevezetni, amelyek akár specializációként is beépülhetnének a mesterképzésbe. Ez lehetőséget nyújtana arra, hogy a népesedési kérdések iránt érdeklődő hallgató ne csak egy féléven keresztül hallgathassa a tárgyat, hanem el tudjon benne mélyülni. A mesterképzés keretein belül lehetséges lenne a demográfia módszertanának magasabb szintű oktatása is.
4. A megfelelő minőségű kutatói és oktatói utánpótlás nagyrészt megoldható lenne az előbbi pontban említett mesterszintű demográfiai specializáció bevezetésével. Szükséges lenne végiggondolni, hogy ebben az esetben érdemes-e erőfeszítéseket tenni annak érdekében, hogy itthon valósuljon meg a demográfus-képzés doktori szintje. Amennyiben ez nem megoldható, el kellene érni, hogy az Oktatási Minisztérium támogassa – akár állami ösztöndíjakkal – a demográfus PhD-fokozat külföldön történő megszerzését.
5. Az oktatás alapvető feltétele lenne egy didaktikailag is végiggondolt tankönyv (esetleg tankönyvsorozat) elkészítése. Ennek az alapképzés szintjéhez kellene illeszkednie, hiszen itt várható a legnagyobb hallgatói létszám. Az alapkurzust követő további tematikákhoz a demográfia egyes témaköreiben szöveggyűjtemények készítése lenne célszerű.
6. A fentiek megvalósulásához elengedhetetlenül szükséges az MTA Demográfiai Bizottság tagjainak aktív közreműködése és a felsőoktatásban jelenlévő tagok kezdeményező szerepvállalása.

Tárgyszavak:

Demográfiai oktatás

Demográfiai kutatás

DEMOGRAPHY AT THE HUNGARIAN UNIVERSITIES